

№9 (10202)
3 ақпан
сейсенбі
2026 жыл

Аудандық қоғамдық-саяси газет

Жалағаш жаршысы

«zhalagash-zharshysy.kz»
ақпараттық агенттігі

Газет 1934 жылдың 10 қаңтарынан бастап шығады

2026 жылғы 30 қаңтар
ЖОБА

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ КОНСТИТУЦИЯСЫ

Біз, біртұтас Қазақстан халқы, байырғы қазақ жерінде мемлекеттілікті нығайта отырып,

Ұлы Даланың мыңжылдық тарихының сабақтастығын сақтап,

мемлекеттің унитарлы сипатын, оның шекарасы мен аумағының тұтастығына қол сұғуға болмайтындығын қадағалап,

Әділетті Қазақстан идеясын және Заң мен Тәртіп қағидатын ұстанып,

азаматтардың құқықтары мен бостандықтары мүддіксіз сақталатынын мәлімдеп,

бірлік пен ынтымақ, этносаралық және конфессияаралық татулық қағидаттарына сүйеніп, мәдениет пен білім, ғылым мен инновация құндылықтарын бағдарға алып,

табиғатты аялау қажеттігін мойындап, бейбітшілікке және барлық елмен достыққа ұмтылып,

келешек ұрпақ алдындағы аса жоғары жауапкершілікті сезініп,

Қазақстан Республикасының Ата Заңын – осы Конституциясын қабылдаймыз.

I бөлім

Конституциялық құрылыс негіздері

1-бап

Қазақстан Республикасы – демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет. Мемлекеттің ең жоғары құндылығы – адам мен оның өмірі, құқықтары мен бостандықтары.

2-бап

1. Қазақстан Республикасы – унитарлы мемлекет. Басқару үлгісі – президенттік республика.

2. Қазақстан Республикасының Егемендігі оның бүкіл аумағын қамтиды. Мемлекет өз аумағының тұтастығын, бөлінбейтін, оған қол сұғмайтын қамтамасыз етеді.

3. Қазақстан Республикасының өкімшілік-аумақтық құрылысы конституциялық заңда айқындалады.

4. Қазақстан Республикасының елордасы – Астана қаласы. Елорда мәртебесі заңда айқындалады.

5. Қазақстан Республикасы мен Қазақстан азаматтарының мәні бірдей.

6. Қазақстан Республикасының Егемендігі, Тәуелсіздігі, унитарлығы, аумақтық тұтастығы мен басқару үлгісі өзгермейді.

3-бап

1. Қазақстан Республикасы қызметінің негіз құраушы қағидаттары: Егемендік пен Тәуелсіздікті қорғау; адам құқықтары мен бостандықтарын сақтау; заң мен тәртіп үстемдігін қамтамасыз ету; жалпыұлттық бірлікті бекемдеу; халықтың олауатын арттыру; жауапты әрі жасампаз отаншылдық идеясын орындыру; қоғамдық диалогты дамыту; еңбексүйгіштікті, прогреске, білім құндылықтарын бекіту; жоғары экологиялық мәдениет қалыптастыру; тарихи-мәдени мұраны сақтау; төл мәдениетті қолдау.

2. Қазақстан Республикасы адам капиталын, білімді, ғылымды, инновацияны дамытуды мемлекет қызметінің стратегиялық бағыты деп таниды.

4-бап

1. Мемлекеттік биліктің бірден-бір бастауы және Егемендік иесі – Қазақстан халқы.

2. Халық билікті жалпыхалықтық референдум және еркін сайлау арқылы тікелей жүргізеді, сондай-ақ өз билігін мемлекеттік органдар арқылы жүзеге асырады.

3. Қазақстан Республикасында билікті ешкім де иемденіп кете алмайды. Билікті иемденіп кету заңмен қудаланады. Халық пен мемлекет атынан

Қазақстан Республикасының Президенті, сондай-ақ конституциялық өкілеттігі шегінде Қазақстан Республикасының Құрылтайы өркет етеді. Қазақстан Республикасының Үкіметі мен өзге де мемлекеттік органдар өздеріне берілген өкілеттік шегінде мемлекет атынан өркет етеді.

4. Қазақстан Республикасында мемлекеттік билік біртұтас және ол заң шығарушы, атқарушы, сот тармақтарына бөліну, өзара іс-қимыл жасау қағидатына сәйкес Конституция мен заңдар негізінде жүзеге асырылады.

5-бап

1. Қазақстан Республикасының қолданыстағы құқығы – Конституцияның, оған сәйкес келетін заңдардың, Қазақстан Республикасы Конституциялық Соты мен Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының нормативтік қаулыларының, өзге де нормативтік құқықтық актілердің, Қазақстан Республикасының халықаралық шарт міндеттемелерінің нормалары.

2. Конституцияның ең жоғары заңды күші бар және ол Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында тікелей қолданылады.

3. Қазақстан Республикасының аумағында халықаралық шарттарды қолдану тәртібі заңдарда айқындалады.

4. Барлық заңдар мен Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шарттар жарияланады. Азаматтардың құқықтарына, бостандықтары мен міндеттеріне қатысты нормативтік құқықтық актілердің ресми жариялануы – оларды қолданудың міндетті шарты.

5. Азаматтарға жаңа міндеттер жүктейтін немесе олардың жағдайын нашарлатытын заңдардың кері күші болмайды.

Жауаптылықты белгілейтін немесе күшейтетін заңдардың кері күші болмайды.

Жаңа заң бұрын жасалған құқық бұзушылық үшін жауаптылықты жоюға немесе жеңілдететін болса, жаңа заң қолданылады.

6. Қазақстан Республикасының жекелеген өңірлерінің экономикасын қарқынды дамыту мақсатында конституциялық заңдарға сәйкес қаржы саласына қатысты арнаулы құқықтық режим немесе «қарқынды дамитын қала» арнаулы құқықтық режимі белгіленуі мүмкін. Осы арнаулы құқықтық режимдер мемлекеттік басқару, сот жүйесінің жұмыс істеу ерекшеліктерін көздейі мүмкін.

6-бап

1. Қазақстан Республикасында идеологиялық және саяси әралуандық танылады. Мемлекеттік органда саяси партия ұйымын құруға жол берілмейді.

2. Қоғамдық бірлестіктер заң алдында тең. Мемлекеттің қоғамдық бірлестік ісіне, ал қоғамдық бірлестіктің мемлекет ісіне заңсыз араласуына және қоғамдық бірлестікке мемлекеттік орган функцияларын жүктетуге жол берілмейді.

3. Мақсаты немесе әрекеті конституциялық құрылыс негіздерін күштеп өзгертуге, Қазақстан Республикасының тұтастығын және қоғамдық тәртіпті бұзуға, ұлттық қауіпсіздікке нұқсан келтіруге, соғысты, әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, діни араздықты қоздыруға бағытталған қоғамдық бірлестік құруға және оның қызметіне, сондай-ақ заңнамада көзделмеген әскериландырылған жасақ құруға тыйым салынады.

4. Басқа мемлекеттің саяси партиясы мен көсіттік одағының, діни негіздегі саяси партияның қызметіне жол берілмейді, сондай-ақ саяси партия мен көсіттік одақты шетелдік заңды тұлғаның, шетел азаматы мен азаматтығы жоқ адамның, шетелдік қатысуы бар заңды тұлғаның, шет мемлекет пен халықаралық ұйымның қаржыландыруына жол берілмейді.

5. Коммерциялық емес ұйымның шет мемлекетке қаржы алуына жол берілмейді.

кеткен, халықаралық және шетелдік заңды тұлғадан, шетел азаматы мен азаматтығы жоқ адамнан алатын ақша қаражатының қозғалысы және активтері туралы ақпарат Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес ашық әрі қолжетімді болуға тиіс.

7-бап

1. Дін мемлекеттен бөлек.

2. Қазақстан аумағында діни ұйымдардың қызметі заңға сәйкес жүзеге асырылады және ол конституциялық құрылыс негіздерін, адам құқықтары мен бостандықтарын қорғау, ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, қоғамдық тәртіпті, азаматтардың денсаулығын және қоғамның адамгершілік болмысын қорғау мақсатында шектелуі мүмкін.

8-бап

1. Қазақстан Республикасында мемлекеттік мәшһік пен жеке мәшһік танылады және тең қорғалады.

2. Мәшһікті пайдалану қоғам мен мемлекет игілігіне қызмет етуге, қоршаған ортаға зиян келтірмеуге, басқа тұлғалардың құқықтарына және заңмен қорғалатын мүдделеріне нұқсан келтірмеуге тиіс. Мәшһік субъектілері мен объектілері, мәшһік иесі құқықтарының көлемі мен шегі, оларды қорғау кепілдіктері заңда айқындалады.

3. Жер және оның қойнауы, су көздері, өсімдіктер мен жануарлар дүниесі, басқа да табиғи ресурстар халыққа тиесілі. Халықтың атынан мәшһік құқығын мемлекет жүзеге асырады. Жер заңда белгіленген негіздерде, шарттар мен шектерде жеке мәшһікке де болуы мүмкін.

9-бап

1. Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі – қазақ тілі.

2. Мемлекеттік ұйымдарда және жергілікті өзін-өзі басқару органдарында орыс тілі ресми түрде қазақ тілімен тең қолданылады.

3. Мемлекет біртұтас Қазақстан халқының тілдерін үйрену және дамыту үшін жағдай жасауға қолдау көрсетеді.

10-бап

Қазақстан Республикасы халықаралық құқық қағидаттары мен нормаларын құрметтейді, мүдделі мемлекеттермен бейбітшілік пен ынтымақтастықты, олардың ішкі ісіне араласпауды, халықаралық дауды бейбіт жолмен шешуді көздейтін сыртқы саясат жүргізеді.

11-бап

Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздері – Мемлекеттік Ту, Мемлекеттік Елтаңба, Мемлекеттік Әнұран. Олардың сипаттамасы және пайдалану тәртібі конституциялық заңда белгіленеді.

II бөлім

Негізгі құқықтар, бостандықтар мен міндеттер

12-бап

1. Қазақстан Республикасының азаматтығы заңға сәйкес беріледі және тоқтатылады, ол берілген негізге қарамастан бірыңғай және тең.

2. Қазақстан Республикасының азаматын өз азаматтығынан айыруға, азаматтығын өзгерту құқығынан айыруға, сондай-ақ Қазақстаннан тыс жерге аялестуға болмайды. Азаматтықтан айыруға террористік қылмыс жасағаны, сондай-ақ Қазақстан Республикасының ұлттық мүдделеріне өзге де ауыр зиян келтіргені үшін сот шешімімен ғана жол беріледі.

3. Қазақстан Республикасының азаматында қос немесе көп азаматтығы болуына жол берілмейді.

Өзге ел азаматтығының болуы Қазақстан Республикасының азаматтығын тоқтатуға негіз болады.

13-бап

1. Қазақстан Республикасының халықаралық шарттарында өзгеше белгіленбесе, Қазақстан Республикасының азаматы шет мемлекетке берілмейді.

2. Қазақстан Республикасы өз азаматтарын ел аумағынан тыс жерде заңға сәйкес қорғауға кепілдік береді.

14-бап

1. Конституцияға сәйкес Қазақстан Республикасында адам құқықтары мен бостандықтары танылады және оларға кепілдік беріледі.

2. Адам құқықтары мен бостандықтары әркімге тұмысынан тиесілі, олар абсолютті және олардан ешкім айыра алмайды.

3. Қазақстан Республикасы азаматының құқықтары мен міндеттері бар.

4. Конституцияда, заңдарда және халықаралық шарттарда көзделген жағдайда шетел азаматы мен азаматтығы жоқ адам Қазақстан Республикасының азаматы үшін белгіленген құқықтар мен бостандықтарды пайдаланады, сондай-ақ міндеттерді атқарады.

5. Құқықтар мен бостандықтары іске асыру басқа тұлғаның құқықтарын бұзуға және бостандықтарын шектеуге тиіс, конституциялық құрылыс негіздеріне, қоғамдық тәртіпке, азаматтардың денсаулығы мен қоғамның адамгершілік болмысына нұқсан келтірмеуге тиіс.

15-бап

1. Әр адамның құқық субъектісі ретінде танылуға құқығы бар. Әр адам құқықтары мен бостандықтарын заңға қайшы келмейтін барлық тәсілмен, оның ішінде қажетті қорғаныс арқылы қорғауға құқылы.

2. Әр адамның өз құқықтарды мен бостандықтарын сот арқылы қорғауға құқығы бар.

3. Қазақстан Республикасында заңға сәйкес билікті заң көмегімен алу құқығы танылады.

16-бап

1. Заң мен сот алдында бөрі тең.

2. Қазақстан Республикасының азаматын, Қазақстан Республикасының аумағында тұратын немесе уақытша жүрген шетел азаматы мен азаматтығы жоқ адамды тегіне, әлеуметтік, лауазымдық және мүліктік жағдайына, жынысына, нәсіліне, ұлтына, тіліне, діни көзқарасына, нанымына, тұрғылықты жеріне немесе кез келген өзге де себептерге байланысты кемсітуге болмайды.

17-бап

1. Өмір сүру құқығы – әр адамның абсолютті және ажырамас құқығы.

2. Ешкімнің өз бетімен адам өмірін киноға құқығы жоқ.

3. Өлім жазасына тыйым салынған.

18-бап

1. Әр адамға жеке басына тиіспеу құқығына және жеке бас бостандығы құқығына кепілдік беріледі.

2. Сот шешімінсіз адамды заңда көзделген мерзімнен артық ұстауға болмайды.

Құзетпін ұстауға сот шешімімен ғана рұқсат етіледі және оған шағым жасау құқығы беріледі.

3. Әр адамға ұсталған сотте бостандығын шектеу негізі мен құқықтары түсіндіріледі.

4. Ұсталған адамның, күдіктінің, айыпталушының тиісінше ұсталған, күдікті ретінде танылған немесе айып тағылған соттан бастап адвокат (қорғаушы) көмегін пайдалануға құқығы бар.

17-бап

1. Өмір сүру құқығы – әр адамның абсолютті және ажырамас құқығы.

2. Ешкімнің өз бетімен адам өмірін киноға құқығы жоқ.

3. Өлім жазасына тыйым салынған.

18-бап

1. Әр адамға жеке басына тиіспеу құқығына және жеке бас бостандығы құқығына кепілдік беріледі.

2. Сот шешімінсіз адамды заңда көзделген мерзімнен артық ұстауға болмайды.

Құзетпін ұстауға сот шешімімен ғана рұқсат етіледі және оған шағым жасау құқығы беріледі.

3. Әр адамға ұсталған сотте бостандығын шектеу негізі мен құқықтары түсіндіріледі.

4. Ұсталған адамның, күдіктінің, айыпталушының тиісінше ұсталған, күдікті ретінде танылған немесе айып тағылған соттан бастап адвокат (қорғаушы) көмегін пайдалануға құқығы бар.

Жалғасы 2,3-бетте

Кеңес

Ел тарихындағы маңызды қадам

Облыс әкімі Нұрлыбек

Нәлібаевтың төрағалығымен

Конституциялық

реформалар жөніндегі

өңірлік актив отырысы өтті.

Оған мәслихат депутаттары,

құқық қорғау органдарының,

басқармалар мен аумақтық

департаменттердің

басшылары, қоғамдық

кеңестің мүшелері, зиялы

қауым, бұқаралық ақпарат

құралдарының өкілдері

қатысты.

Мемлекет басшысының бастамасымен елімізде жаңа Ата Заңның жобасы әзірленді. Осы мақсатта 130 адамнан тұратын Конституциялық комиссия құрылды. Бір аптаға жуық жұмыс жасаған комиссия жеке азаматтардан, саяси партиялардан, қоғамдық ұйымдар мен сарапшылардан түскен ұсыныстарды егжей-тегжейлі талдады.

Ашық қоғамдық талқылаулардың, жаңа нормалар мен ережелерді жан-жақты әрі тиянақты пысықтаудың нәтижесінде Ата заңның жаңа жобасы әзірленіп, бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланды. Аймақ басшысы жаңа Конституция жобасының маңыздылығына тоқталып, Сыр жұртын бұл бастамаға жоғары жауапкершілікпен, белсенді атсалысуға шақырды.

– Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлы 2025 жылғы 8 қыркүйекте халыққа арнаған Жолдауында Қазақстанда бір палаталы Парламент құру жөнінде бастама көтерді. Бұл ұсыныс Конституциялық реформаны жүзеге

асыруға негіз болып, Парламенттік реформа жөніндегі арнайы жұмыс тобы құрылды. Қазан айынан бері еліміздегі саяси партиялардан, сарапшылардан, саяси-қоғамдық институттардан, үкіметтік емес ұйымдардан, азаматтарымыздан Парламенттік реформаға қатысты ұсыныстар жинақталды. Мемлекет басшысы Сыр өңірінде өткен Ұлттық құрылтайдың қорытынды бекініші отырысында жұмыс тобының ұсыныстарын негізге ала отырып, Қазақстанның алдағы саяси бағыт-бағдарын айқындап берді. Президентіміз Құрылтайда еліміздегі бұған дейінгі ауқымды

саяси реформаларының жалғасы ретінде Конституциялық реформаға қатысты өз ұстанымдарын жеткізді. Ел тарихындағы маңызды шешімдерді ұсынды. Жаңа Ата Заңның жобасындағы бірқатар баптар мен бөлімдердің мазмұны тұтас конституциялық моделді айтарлықтай жаңғыртуға, саяси-қоғамдық институттарды жетілдіруге, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау тетіктерін күшейтуге негіз болады. Бұл ел тарихындағы маңызды әрі тағдырлы қадам болмақ, – деді Н.Нәлібаев.

Жиында ҚР Парламенті Сенатының жанындағы Сенаторлар кеңесінің мүшесі, Қызылорда облысының құрметті азаматы Бекмырза Қайыпұлы мен Мурат Бақтиярұлы, облыс прокуроры Ризабек Керімұлы, облыстық мәслихаттың төрағасы, Конституциялық комиссияның мүшесі Мұрат Жолкелдіұлы, Қазақстанның Еңбек Ері, Конституциялық комиссияның мүшесі Имамзада Қуанышбайұлы өз ұсыныс-жігілдерін білдірді.

Ерлан СОЗАҚБАЕВ

Пікір

Мемлекет басшысы Ұлттық құрылтайда конституциялық реформалар төңірегінде кеңінен тарқатты. Алдағы уақытта Қазақстанның мемлекеттік құрылысының жаңа кезеңі басталмақ. Енді саяси жүйемізге түзетулер мен толықтырулар енгізіле отырып, әлемдегі қазіргі сын қатерлерге бейімделу арқылы түбегейлі жаңғыруға жол ашылады. Осындай маңызды шақта Президент айқындаған оң өзгерістерді жүзеге асыруда жұдырықтай жұмылып іс қылуымыз керек.

Жаңғыру жолы

Осыған дейін бірнеше рет конституциялық реформа жөніндегі комиссия отырысы өтіп, онда алда нақты қандай өзгерістер болатыны, оның тиімділігі жан-жақты талқыланды. Сондай-ақ жаңа Конституция жобасындағы сот төрелігі жүйесіне, жергілікті басқаруға және негізгі заңға өзгерістер енгізу тәртібіне қатысты маңызды өзгерістер туралы баяндалды.

Конституцияның сөгізінші бөлімі – «Сот төрелігі. Прокуратура. Құқық қорғау тетіктері аясында сот төрелігінің конституциялық қағидаттары айтарлықтай күшейтілген. Тіпті сот ісін жүргізу нысандарының қатары да артып отыр. Бір жағынан судьялардың тәуелсіздігі нығайғанын анық байқауға болады. Мұнан бөлек сот жүйесінің кадр мәселелері де шешімін таппақ. Ал Адвокатураның құқықтық мәртебесі алғаш рет Конституцияда нақты бекітіліп отыр.

Енді осы ретте «Мұндай өзгерістердің заң өкілдерінің мәртебесін қорудың бөлек қоғамға тоғай пайдасы бар?» деген заңды сауал туындайды. Шындығында, бұл адам құқықтары мен бостандықтарын қорғау кепілдіктерін арттыруға, қоғамның сот жүйесіне деген сенімін күшейтуге бағытталған маңызды қадам екені сөзсіз.

Конституцияның жергілікті мемлекеттік басқару мен өзін-өзі басқару мәселелеріне арналған тоғызыншы бөлімі Құрылтайдың құрылуы және елімізде жүргізіліп жатқан өкімшілік реформаны ескере отырып, қайта қаралған. Мұнда бірқатар норма нақтыланып, мемлекеттік басқарудың жаңа жағдайларына бейімделген. Бұл бөлімнің жаңартылуы мемлекет пен қоғамның жергілікті деңгейдегі өзара іс-қимылын тиімді етуге негізделген талпынысты білдіреді.

Конституцияда жаңа, яғни оншышы бөлімге келсек, негізгі заңға өзгерістер мен толықтырулар енгізу тәртібіне бағытталған. «Қорытынды және өтпелі ережелер» деп аталатын он бірінші бөлімнің мазмұны да айқын. Енді Конституцияға өзгерістер Президенттің шешімімен және референдум арқылы ғана енгізіледі. Референдум өткізу бастамасын көтеретін субъектілер қатарына Халық Кеңесін қосудың көздейтін норма да қарастырылып отыр.

Асылхан МИЗАНБАЕВ,
Жалағаш ауданы сотының төрағасы

2 заң

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ КОНСТИТУЦИЯСЫ

19-бап

1. Заңды құпшыне енген сот үкімімен адамды кінәлі деп танымайынша, ол жасалған қылмыстық құқық бұзушылыққа кінәлі емес деп сана-лады.

2. Ешкім өз-өзіне, жүйбаына (зайыбына) жө-не заңда айқындалған жақын туыстарына қарсы айтақ беруге міндетті емес.

Діни қызметкерлер өздеріне сөніп, сырын аш-қан адамдарға қарсы куәлік етуге міндетті емес.

3. Адамды дәл сол құқық бұзушылық үшін қылмыстық немесе өкімішілік жауаптылыққа қайта тартуға тыйым салынады.

20-бап

1. Адамның ар-намысы мен қадір-қасиетіне тиісуге болмай, және олар заңмен қорғалады.

2. Ешкімді азаптауға, оған зорлық-зом-былық жасауға, басқа да қатыгездік көрсетіп немесе адамның қадір-қасиетін қорлап жөбір-жуеу және жазалауға болмайды.

21-бап

1. Жеке өмірге қол сұқпау құқығына, жеке және отбасы құпиясының болу құқығына, цифр-лық технологияларды қолданудағы қоса алғанда, дербес деректерді заңсыз жинаудан, өңдеуден, сақтаудан және пайдаланудан қорғау құқығына заңмен кепілдік беріледі.

2. Банк операцияларының, жеке салымдар мен жинақтардың, жазыққан хаттардың, теле-фон арқылы сөйлескен сөздердің, пошта хабар-ламаларының және байланыс құралдарының, оның ішінде цифрлық технологияларды қолдану арқылы берілетін өзге де хабарламалардың құ-пиясы заңмен қорғалады. Бұл құқықты шектеу-те заңда белгіленген жағдайда және көзделген төр-тіппен ғана жол беріледі.

3. Мемлекеттік органдар, қоғамдық біресе-тіктер, лауазымды адамдар және бұқаралық ақ-парат құралдары ер адамға өз құқықтары мен мүдделеріне қатысты құжатпен, шешіммен және ақпарат көзімен танысу мүмкіндігін қамтамасыз етуге міндетті.

22-бап

1. Әр адам өзінің қай ұлтқа жататынын ай-қындауға, оны көрсетуге не көрсетпегуе құқылы.

2. Әр адамның ана тілі мен төл мәдениетін қолдануға, қарым-қатынас жасау, тәрбие беру, оқу мен шығармашылық тілін еркін таңдауға құ-қығы бар.

23-бап

1. Сөз еркіндігіне, ғылыми, техникалық, көркем шығармашылық еркіндігіне кепілдік бе-ріледі.

2. Зияткерлік мәнішік заңмен қорғалады.

3. Мемлекеттік құпияларды қоспағанда, еркін ақпарат алу және тарату құқығы заңмен тыйым салынбаған кез келген тәсілмен іске асы-рылады. Қазақстан Республикасының мемле-кеттік құпияларын құрайтын мәліметтер тізбесі заңда айқындалады.

4. Сөз еркіндігі және ақпарат тарату басқа адамдардың ар-намысы мен қадір-қасиетіне, азаматтардың денсаулығы мен қоғамының адамгер-шілік болмысына нұқсан келтірмөуге, қоғамдық төрттіпті бұзбауға тиіс.

5. Цензураға тыйым салынады.

6. Қазақстан Республикасының конститу-циялық құрылыс негіздерін күштеп өзгертуді, аумақтық тұтастығына, Егемендігі мен Тәел-сіздігіне қол сұғуды, қоғамдық төрттіпті бұ-зуды, ұлттық қауіпсіздікке нұқсан келтіруді, соғысты, қарулы қақтығысты, әлеуметтік, но-сіміздік, ұлттық, этностық, діни басымдық-ты емес алауыздықты, қатыгездік пен зорлық-зомбылықты насихаттауға, сондай-ақ арандату әрекетіне және оған шақыруға жол берілмейді.

24-бап

1. Заңда белгіленген жағдайларды қоспа-ғанда, Қазақстан Республикасының аумағында заңды түрде жүрген ер адамның ел аумағында еркін жүріп-тұруға және тұрғылықты жерін ер-кін таңдауға құқығы бар.

2. Ер адамның Қазақстан Республикасының тыс жерге шығуға құқығы бар. Бұл құқықты шектеуге заңда белгіленген жағдайда және көз-делген төрттіппен жол беріледі. Қазақстан Рес-публикасы азаматтарының Қазақстан Респу-бликасы келерсіз оралуға құқығы бар.

25-бап

1. Ер адамның ар-ождан бостандығына құ-қығы бар.

2. Ар-ождан бостандығы құқығын пайдалану жалпыламамет пен азамат құқықтарын, мемлекет алдындағы міндеттерді шектемөуге тиіс.

26-бап

1. Қазақстан Республикасысы азаматтарының бірмәстт құру бостандығына құқығы бар. Қо-ғамдық бірлестік қызметі заңмен реттеледі.

2. Қазақстан Республикасы Конституциялық Сотының, Жоғарғы Сотының және өзге де соттарының торағалары мен судьялары, Орталық сайлау комиссиясының, Жоғарғы аудиторлық палатасының торағалары мен мүшелері, құқық қорғау органы және арнаулы мемлекеттік орган қызметкерлері мен жұмыскерлері, әскери қыз-метшілер саяси партия мен көсіптік одақта бо-луға, қалдай да бір саяси партияны неесе қо-ғамдық-саяси қозғалысты қолдауға не сыни пікір білдіруге құқылы емес.

27-бап

1. Әр адамның енбек етуге, қызмет пен көсіп түрін еркін таңдауға құқығы бар. Мөжібүрлі енбекке тартуға қылмыстық немесе өкімішілік құқық бұзушылық жасағаны үшін адамды кінәлі деп тану туралы сот актісінің негізінде, не төтенше жағдайда, не соғыс жағдайында ғана жол беріледі.

2. Қазақстан Республикасы қауіпсіздік пен гигиена талаптарына сай енбек жағдайлары құ-қығына, енбегі үшін қандай да бір кемсітусіз сыйақы алу, сондай-ақ заңға сөйкес әлеуметтік қорғау құқығына кепілдік береді.

3. Заңда белгіленген тәсілдерді қолдана оты-рып, жеке және ұжымдық енбек дауларын шешу құқығы танылады.

4. Тынығу, жұмыс уақытының ұзақтығы, демалыс және мереке күндері, ақ төлектін демалыс құқығына заңмен кепілдік беріледі.

28-бап

1. Тұрғын үйге қол сұғуға болмайды. Сот шешімінісіз тұрғын үйден айыруға жол беріл-мейді. Тұрғын үйге басқып кіруге, оны қарап-тек-серуге, тіптуге заңда белгіленген жағдайда және көзделген төрттіппен жол беріледі.

2. Қазақстан Республикасында өз азамат-тарын тұрғын үймен қамтамасыз етуге жағдай жасалады. Тұрғын үйге мұқтаз азаматтардың заңда көрсетілген санаттарына бастапа заңда белгіленген нормаларға сөйкес беріледі.

29-бап

1. Қазақстан Республикасы азаматтарының заңды түрде алған кез келген мүлікке жеке мөш құқығы болады.

2. Мөшікке, оның ішінде мүрагерлік құқы-ғына заңмен кепілдік беріледі.

3. Сот шешімінісіз ешкімді өз мүлікнен айы-руға болмайды. Заңмен көзделген айрықша жағдайда мемлекет мұқтажды үшін мүлкіні мөж-бүрленіп неілетіп шығаруға оның тең құны өтел-ген кезде жол беріледі.

4. Қазақстан Республикасы көсіпкерлік қыз-мет бостандығы құқығына, өз мүлкін кез келген

заңды көсіпкерлік қызмет үшін еркін пайдалану құқығына кепілдік береді. Монополистік қызмет заңмен реттеледі немесе шектеледі. Жосықсыз бөсектеге тыйым салынады.

30-бап

1. Неке және отбасы, ана, өке мен бала мем-лекет қорғауында болады.

2. Неке – еркек пен әйелдің мемлекет заңға сөйкес тіркетін ерікті және тең құқықты одағы.

3. Балаға қамқорлық жасау және тәрбие беру ата-ананың етеге құқығы өрі міндеті.

4. Қомелетке толған енбекке қабілетті бала-лар енбекке жарамсыз ата-анасына қамқорлық жасауға міндетті.

31-бап

1. Қазақстан Республикасының азаматына жалалы мен зейнетақының ең төмен мөшлеріне кепілдік беріледі, сондай-ақ жасына, науқаста-нуына, мүгедектігіне, асыраушысынан айыру-лыуына байланысты және өзге де заңды негіз бойынша әлеуметтік қамсыздандыруға кепілдік беріледі.

2. Қазақстан Республикасында ерікті әлеумет-тік сақтандыру, әлеуметтік қамсызданды-рудың өзге де үлгілерін және қайырымдылық жасау қолдау табады.

32-бап

1. Қазақстан Республикасы азаматтарының денсаулығын сақтауға құқығы бар.

2. Қазақстан Республикасының азаматтары ақыл төлемей, заңда белгіленген төрттіппен меди-циналық көмек алуға құқылы.

3. Мемлекеттік және жекемөшілік емдө мекемелерінде, сондай-ақ жеке медициналық практикамен айналысатын тұлғалардан ақылы медициналық көмек алу заңда белгіленген негізде және көзделген төрттіппен жүзеге асырылады.

33-бап

1. Қазақстан Республикасы азаматтарының мемлекеттік оқу орындарында ақыл төлемей бас-тауыш және орта білім алуына кепілдік беріледі. Бастауыш және орта білім міндетті.

2. Қазақстан Республикасы азаматының заңға сөйкес мемлекеттік жоғары оқу орында-рында конкурс негізінде жоғары білім алуға құқығы бар.

3. Жекемөшілік оқу орындарында ақылы білім алу заңда белгіленген негізде және көздел-ген төрттіппен жүзеге асырылады.

4. Мемлекет білім берудің жалпыға міндетті стандарттарын белгілейді. Барлық оқу орыныңн қызметі осы стандарттарға сөйкес келуге тиіс.

5. Діни білім беру ұйымдарын қоспағанда, Қазақстан Республикасының аумағындағы білім беру ұйымдарында білім мен тәрбие беру жүйесі зайырлы сипатқа ие.

34-бап

1. Қазақстан Республикасының азаматтары табиғатты сақтауға және табиғи байлыққа ұқып-ты қарауға міндетті.

2. Мемлекет адамның өмір сүруіне және денсаулығына қолайлы болатын қоршаған орта-ны қорғауды мақсат етеді.

3. Адам өмірі мен денсаулығына қатер төндіретін фактілерді, мөң-жайларды лауазымды адамдардың жасыруы заңға сөйкес жауапты-лыққа алып келеді.

35-бап

Қазақстан Республикасы азаматтарының бейбіт жиналыс, митинг, демонстрация өткізуге құқығы бар. Бұл құқықты пайдалану консти-туциялық құрылыс негіздерін, адам құқықтары мен бостандықтарын қорғау, ұлттық қауіп-сіздікті қамтамасыз ету, қоғамдық төрттіпті, азаматтардың денсаулығы мен қоғамның адам-гершілік болмысын сақтау мақсатында шектелуі мүмкін.

36-бап

1. Қазақстан Республикасы азаматтарының тікелей және өз өкілдері арқылы мемлекет ісін басқаруға қатысуға, мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарына өзі жү-гінуге, сондай-ақ жеке және ұжымдық өтініш қолдауға құқығы бар.

2. Қазақстан Республикасы азаматтарының мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарын сайлауға және оларға сай-лануға, сондай-ақ жалпыхалықтық референдум-ға қатысуға құқығы бар.

3. Сот өрекетіне қабілетсіз деп таныған Қазақстан Республикасы азаматтарының, сон-дай-ақ сот үкімімен бас бостандығынан айыру жазасын өтеп жүрген Қазақстан Республикасы азаматтарының сайлауға, жалпыхалықтық ре-ферендумға қатысуға құқығы жоқ.

Сот өрекетке қабілетсіз деп таныған Қазақстан Республикасы азаматтарының, сот-талғандығы заңда белгіленген төрттіппен жойылмаған немесе алынбаған Қазақстан Рес-публикасы азаматтарының, сондай-ақ сыйбалас жекемөрлық қылмыс немесе сыйбалас жекемөр-лық құқық бұзушылық жасауға қатысты кінө-сін сот заңда белгіленген төрттіппен таныған Қазақстан Республикасы азаматтарының сайлау-нұға құқығы жоқ.

4. Қазақстан Республикасы азаматтарының мемлекеттік қызметке кіруге тең құқығы бар. Мемлекеттік қызметші лауазымына кандидатқа қойылатын талаптар заңға сөйкес лауазымдық міндетіне ғана қатысты болады.

37-бап

1. Әр адам Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңнамасын сақтауға, басқа адамдардың құқықтарын, бостандықтарын, ар-намысы мен қадір-қасиетін құрметтеуге міндет-ті.

2. Әр адам Қазақстан Республикасының мемлекеттік рөміздерін құрметтеуге міндетті.

38-бап

Заңды түрде белгіленген салықтарды, алым-дарды және өзге де міндетті төлемдерді төлеу – әр адамның борышы мен міндеті.

39-бап

1. Қазақстан Республикасын қорғау – оның әр азаматының қасиетті парызы мен міндеті.

2. Қазақстан Республикасының азаматтары әскери қызметті заңда белгіленген түрде және көзделген төрттіппен өткереді.

40-бап

Қазақстан Республикасының азаматтары та-рихки және мәдени мұранын сақталуына қамқор болуға, тарих пен мәдениет ескерткіштеріне ұқыпты қарауға міндетті.

41-бап

1. Адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын конституциялық құрылыс не-гіздерін, адам құқықтары мен бостандықтарын қорғау, ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, қо-ғамдық төрттіпті, азаматтардың денсаулығы мен қоғамның адамгершілік болмысын сақтау мақ-сатында тек заңмен және қажетті шамада ғана шектелуі мүмкін.

2. Этносаралық және конфессияаралық та-тулықты бұзатын кез келген әрекет консти-туциялық емес деп танылады.

3. Азаматтардың құқықтары мен бостан-дықтарын саяси себептермен кез келген шек-теуге жол берілмейді. Қазақстан Республи-касы Конституциясының 13, 15 – 17, 20, 22, 25-баптарында көзделген құқықтар мен бостан-

дықтар ешбір жағдайда шектелмөуге тиіс.

III бөлім

Президент

42-бап

1. Қазақстан Республикасының Президенті – мемлекет басшысы, мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатының негізгі бағыттарын айқын-дайтын, Қазақстан атынан ел ішінде және ха-лықаралық қатынастарда өкілдік ететін ең жоғары лауазымды тұлға.

2. Қазақстан Республикасының Президенті – халық пен мемлекеттік билік бірлігінің, Кон-ституцияның мағлғамастығының, Қазақстан Рес-публикасы азаматтарының құқықтары мен бос-тандықтарының нышаны өрі кепілі.

3. Қазақстан Республикасының Президенті мемлекеттік биліктің барлық тармағының үй-лесімді өрі келерсіз жұмыс істеуін, билік орган-дарының біртұтас Қазақстан халқының алдын-дағы жауапкершілігін қамтамасыз етеді.

43-бап

1. Қазақстан Республикасының Президентін Қазақстан Республикасының қомелетке толған азаматтары конституциялық заңға сөйкес жал-пы бірдей, тең және төте сайлау құқығы негі-зінде жасырын дауыс беру арқылы жеті жыл мерзімге сайайды.

Конституцияға сөйкес бір адам бір реттен артық Қазақстан Республикасының Президеті болып сайлана алмайды.

2. Қазақстан Республикасының Президенті болып тұмысынан Қазақстан Республикасының азаматы болып табылатын, қырық жасқа толған, мемлекеттік тілді жетік меңгерген, Қазақстанда соңғы он бес жыл бойы тұратын, жоғары білімі бар және мемлекеттік қызметіне немесе сайлан-балы мемлекеттік лауазымда кемінде бес жыл жұмыс істеген Қазақстан Республикасының азам-ты сайлана алады.

3. Қазақстан Республикасы Президентінің кезекті сайлауы оның өкілеттік мерзімі аяқтал-ғанға дейінгі екі айдан кешіктірілмей өткізіледі және Қазақстан Республикасы Құрылтайының жаңа құрамын сайлау мерзімімен тұспа-тұс кел-меуге тиіс.

4. Дауыс беруге қатысқан сайлаушылардың елу пайызынан астам дауысын алған кандидат сайланды деп саналады. Кандидаттардың еш-кайсысы өз пайыздан астам дауыс санын ала алмаса, ең көп дауыс санын алған екі кандидат қайта дауысқа сайланады. Дауыс беруге қатыс-қан сайлаушылардың ең көп дауыс санын алған кандидат сайланды деп саналады.

5. Осы баптың 1-тармағының ережелері өзгермейді.

44-бап

1. Қазақстан Республикасының Президенті: «Қазақстан халқына адал қызмет етуге, Қазақ-стан Республикасының Конституциясы мен заңдарын қатаң сақтауға, Қазақстан Респу-бликасы азаматтарының құқықтары мен бос-тандықтарына кепілдік беруге, өзіме жүз-телген Қазақстан Республикасы Президентінің мәртебелі міндетін адал атқаруға салпнатпн түрде ант етемін», – деп халыққа ант берген сөт-тен бастап қызметіне кірседі.

2. Ант беру сайлау қорытындысы жария-ланған күннен бастап бір ай ішінде Қазақстан Республикасы Құрылтайы депутаттарының, Конституциялық Соты, Жоғарғы Соты судья-ларының, экс-Президенттерінің, сондай-ақ қоғам өкілдері мен шақырылған шетел азаматтарының қатысуымен өткізіледі. Конституцияның 51-ба-бында көзделген жағдайда Қазақстан Респу-бликасы Президентінің өкілеттігін қабылдаған тұлға Қазақстан Республикасының Президенті өз еркімнен орынан түсуіне, денсаулық жағ-дайына қарай өз міндеттерін жүзеге асыруға қабілетсіздігінің деңдеуіне немесе лауазымынан кетірілуіне байланысты мерзімінің бұрын ауа-зымынан босатылған не қайтсы болған күннен бастап жеті күн ішінде ант береді.

3. Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігі жаңадан сайланған Қазақстан Рес-публикасы Президенті қызметіне кірсеқан сөт-тен бастап, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Президентінің өз еркімен орынан түсуіне, ден-саулық жағдайына қарай өз міндеттерін жүзеге асыруға қабілетсіздігінің деңдеуіне немесе қызметінен кетірілуіне байланысты мерзімінің бұрын лауазымынан босатылған не қайтсы болған жағдайда тоқтатылады. Қызметінің ке-тірілгендерінде басқа, Қазақстан Республикасы-ның барлық бұрының Президенттерінің Қазақ-стан Республикасының экс-Президенті атағы болады.

45-бап

1. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

2. Қазақстан Республикасының Президенті өз өкілеттігін жүзеге асыру кезеңінде саяси пар-тияда болуға құқылы емес.

3. Қазақстан Республикасы Президентінің жақын туыстары мемлекеттік саяси қызметші лауазымында, қазымемлекеттік сектор субек-тілерінің башы лауазымында болуға құқылы емес.

46-бап

1. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

2. Қазақстан Республикасының Президенті өз өкілеттігін жүзеге асыру кезеңінде саяси пар-тияда болуға құқылы емес.

3. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

4. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

5. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

6. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

7. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

8. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

9. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

10. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

11. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

12. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

13. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

14. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

15. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

16. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органының депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төлектін лауазымды атқаруға және көсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

3 №9 (10202) 3 ақпан, 2026 жыл

ҚҰҚЫҚ

20) Құрылтайдың үйлестіру органын және жұмыс органдарын құрады;

21) Құрылтай комиссияларын құрады, төрағаларын сайлайды және лауазымынан босатады, комиссиялардың қызметі туралы есепті тыңдайды;

22) Құрылтайға Конституцияда жүктелген өзге де өкілеттіктерді жүзеге асырады.

57-бап

1) Құрылтайды мемлекеттік тілді жетік меңгерген депутаттар арасынан Құрылтай депутаттары жалпы санының көпшілік даусымен жасырын дауыс беру арқылы сайлаған Төраға басқарады. Құрылтай Төрағасының лауазымына кандидатураны Қазақстан Республикасының Президенті ұсынады.

Құрылтай Төрағасын сайлаудан қайта бас тартылған жағдайда Қазақстан Республикасының Президенті Құрылтайды таратады.

1) Құрылтай депутаттарының жалпы санының көпшілігі дауыс берген жағдайда Құрылтай Төрағасы лауазымынан кері шақырылуы, сондай-ақ орнынан түсуі мүмкін.

Құрылтай Төрағасы:

- 1) Құрылтай отырысын шақырады және оған төрағалық етеді;
- 2) Құрылтайдың қарауына енгізілетін мәселелерді дайындауға жалпы басшылық етеді;
- 3) Құрылтай Төрағасының орынбасарлары лауазымына сайлау үшін Құрылтайға кандидаттар ұсынады;
- 4) Құрылтайдың қызметінде регламенттің сақталуын қамтамасыз етеді;
- 5) Құрылтайдың үйлестіру органының қызметіне басшылық етеді;
- 6) Құрылтай шығаратын актіге қол қояды;
- 7) өзін Құрылтай регламентімен жүктелетін басқа да міндеттерді атқарады.

4. Конституцияда өзгеше көзделмесе, Құрылтай Төрағасы Құрылтай сессиясын ашады.

5. Құрылтай Төрағасы өз қызметіндегі мәселелер бойынша өкім шығарады.

58-бап

1. Құрылтай сессиясы отырыс түрінде өткізіледі.
2. Құрылтайдың бірінші сессиясын Қазақстан Республикасының Президенті Құрылтай сайлауының қорытындысы жарияланған күннен бастап отыз күннен кешіктірмей шақырады.
3. Құрылтайдың кезекті сессиясы жылына бір рет, қыркүйектің бірінші жұмыс күнінен маусымның соңғы жұмыс күніне дейін өткізіледі.
4. Құрылтай сессиясын, әдетте, Қазақстан Республикасының Президенті ашады және сессия Құрылтай отырысында жалбылады. Құрылтай сессиялары арасындағы кезеңде Қазақстан Республикасының Президенті өз бастамасымен, Құрылтай Төрағасының немесе Құрылтай депутаттары жалпы санының кемінде үштен бірінші ұсынысымен Құрылтайдың кезекті түс сессиясын шақыра алады. Онда сессияны шақыруға негіз болған мәселелер ғана қаралады.

5. Құрылтай отырыстары Құрылтай депутаттары жалпы санының кемінде үштен екісі қатысқан жағдайда өткізіледі.

6. Құрылтай отырысы ашық өтеді. Регламентте көзделген жағдайда отырыс жабық өткізілуі мүмкін. Қазақстан Республикасы Президентінің, Қазақстан Республикасы Вице-Президентінің, Премьер-Министрдің және Үкімет мүшелерінің, Қазақстан Халық Кеңесі Төрағасының, Ұлттық Банк Төрағасының, Бас Прокурордың, Ұлттық қауіпсіздік комитеті Төрағасының кез келген отырысқа қатысуға және сөз сөйлеуге құқығы бар.

59-бап

1. Құрылтай конституциялық заңда саны айқындалған тұрақты комитеттер, сондай-ақ комиссиялар құрады.
2. Комитеттер мен комиссиялар өз қызметіндегі мәселелер бойынша қаулы шығарады.
3. Комитеттер мен комиссияларды құру тәртібі, олардың өкілеттігі және қызметін ұйымдастыру заңда айқындалады.

60-бап

1. Заң шығаруға бастама жасау құқығы Қазақстан Республикасының Президентіне, Құрылтай депутаттарына, Үкіметке, Қазақстан Халық Кеңесіне тиесілі және тек қана Құрылтайда іске асырылады.
2. Қазақстан Республикасының Президенті заң жобаларын қараудың басымыдғын айқындау құқылы, бұл тиісті заң жобалары бірінші кезекте екі ай ішінде қабылдануға тиіс дегенді білдіреді.
3. Құрылтай:
- 1) жеке және заңды тұлғалардың құқық субъектілігіне, азаматтық құқықтар мен бостандықтарға, жеке және заңды тұлғалардың міндет-темелері мен жауаптылығына;
- 2) мәніші режиміне және өзге де заттық құқықтарға;
- 3) мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарын ұйымдастырудың және олардың қызметінің, мемлекеттік және әскери қызметінің негіздеріне;
- 4) ерлік сақтау, алымдар мен басқа да міндетті төлемдерді белгілеуге немесе олардың күшін жоюға;
- 5) республикалық бюджетке, мемлекеттік қарыз, Қазақстан Республикасының экономикалық және өзге де көмек көрсету мәселелеріне;
- 6) сот құрылысы мен сот ісін жүргізу мәселелеріне;
- 7) рақымшылық мәселелеріне;
- 8) білім беруге, денсаулық сақтауға және әлеуметтік қамсыздандыруға;
- 9) кәсіпорындарды және олардың мүлкін жекешелеудіруге;
- 10) қоршаған ортаны қорғауға;
- 11) Қазақстан Республикасының өкімшілік-аумақтық құрылысына;
- 12) мемлекет қорғанысы мен қауіпсіздігін қамтамасыз етуге;
- 13) Қазақстан Республикасының мемлекеттік рөміздеріне;
- 14) халықаралық шарттарды ратификациялауға және деюнациялауға қатысты аса маңызды қоғамдық қатынастарды реттейтін негіз құраушы қағидастар мен нормаларды белгілейтін заң шығаруға құқылы.
4. Құрылтай халықтың өмірі мен денсаулығына, конституциялық құрылысқа, қоғамдық тәртіптің қорғалуына, елдің экономикалық қауіпсіздігіне қатыр төндіретін жағдайларға желел ден қою үшін Қазақстан Республикасы Үкіметінің заң шығару бастамасымен енгізілген заң жобаларын деру қаратуға тиіс.

Осы тармақтың бірінші бөлігінде көзделген заң жобалары Құрылтайға енгізілген жағдайда Қазақстан Республикасының Үкіметі өзін жауапкершілікті ала отырып, осы баптың 3-тармағында көрсетілген мәселелер бойынша заң күші бар уақытша нормативтік құқықтық акт қабылдауға құқылы. Мұндай акт Құрылтай қабылдаған заң күшіне енгенге дейін немен Құрылтай заң жобаларын қабылдамай тастағанға дейін қолданбаста болады.

5. Құрылтай қабылдаған заң он күн ішінде Қазақстан Республикасының Президентіне қол қоюға ұсынылады.

Құрылтай заң жобасын депутаттардың жалпы санының көпшілік даусымен түйтастай қабылдамауға құқылы. Мұндай жағдайда заң жобасы қабылданып деп саналады және бастамашыға қайтарылады.

6. Мемлекеттік кірісті қысқартуды немесе мемлекеттік шығысты ұлғайтуды көздейтін заң жобалары Қазақстан Республикасы Үкіметінің он қорытындысы болған кезде ғана енгізілуі мүмкін. Қазақстан Республикасы Президентінің заң шығару бастамасымен Құрылтайға енгізіле-

тін заң жобалары үшін мұндай қорытынды талап етілмейді.

7. Үкімет енгізген заң жобасы қабылданбаса, Премьер-Министр Құрылтай отырысында Үкіметке сенім білдіру мәселесін қоюға құқылы. Бұл мәселе сенім білдіру мәселесі қойылғаннан бастап қырық сегіз сағаттан кейін ғана дауысқа салынады. Егер сенімсіздік вотумы туралы ұсыныс Құрылтай депутаттары жалпы санының көпшілік даусыын алмаса, заң жобасы дауысқа салынбастан қабылданып деп саналады. Алайда Үкімет бұл құқықты жылына екі реттен артық пайдалана алмайды.

61-бап

1. Құрылтай Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында міндетті күші бар заң мен қаулы қабылдайды.

2. Заң Қазақстан Республикасының Президенті қол қойғаннан кейін күшіне өеді.

3. Конституциялық заң Қазақстан Республикасының Конституциясында көзделген мәселелер бойынша Құрылтай депутаттары жалпы санының кемінде үштен екісінің даусымен қабылданады.

4. Қазақстан Республикасының Конституциясында өзгеше көзделмесе, Құрылтай заң депутаттардың жалпы санының көпшілік даусымен қабылдайды.

Егер Қазақстан Республикасының Конституциясында өзгеше көзделмесе, Құрылтай қаулысы депутаттардың жалпы санының көпшілік даусымен қабылданады.

5. Заң жобалары бойынша кемінде үш оқым-ы өткізу міндетті.
6. Заңдар, Құрылтай қаулылары Қазақстан Республикасының Конституциясына қайшы келмеуге тиіс. Құрылтай қаулылары заңдарға қайшы келмеуге тиіс.
7. Қазақстан Республикасының заңнамалық және өзге де нормативтік құқықтық актілерін әзірлеу, ұсыну, талқылау, қолданысқа енгізу және жариялау тәртібі заңмен және Құрылтай регламентімен реттеледі.

62-бап

1. Қазақстан Республикасының Президенті Құрылтай Төрағасымен және Премьер-Министрмен консультациядан кейін Құрылтайды таратады.

2. Қазақстан Республикасының Президенті Құрылтай келісімімен тағайындалатын лауазына Президент ұсынған кандидатураны тағайындауға келісім беруден қайта бас тартылған, сондай-ақ Құрылтай Төрағасын сайлаудан қайта бас тартылған жағдайда Құрылтайды таратады.

3. Құрылтайды төтенше жағдай немесе соғыс жағдайы кезінде, Президент өкілеттігінің соғыс алты айында, сондай-ақ алдыңғы тараудан кейінгі бір жыл ішінде немесе Конституцияның 51-бабының 3-тармағында белгіленген жағдайда таратуда болмайды.

V бөлім

Үкімет

63-бап

1. Үкімет Қазақстан Республикасының атқарушы билігін жүзеге асырады, атқарушы органдар жүйесін басқарады және олардың қызметіне басшылық етеді.
2. Үкімет – алқалы орган, ол өз қызметінде Қазақстан Республикасының Президенті мен Құрылтайдың алдында жауапты.
3. Үкімет мүшелері Конституцияның 56-бабының 17) тармақшасында көзделген жағдайда Құрылтайға есеп береді.
4. Үкіметтің құзыреті, ұйымдастырылу және қызмет тәртібі конституциялық заңда айқындалады.

64-бап

1. Үкіметті Қазақстан Республикасының Президенті Конституцияда көзделген тәртіппен құрады.
2. Қазақстан Республикасының Премьер-Министрі Қазақстан Республикасының Президентіне Премьер-Министр тағайындалғаннан кейін он күн ішінде Үкіметтің құрылымы мен құрамы туралы ұсыныс енгізеді.
3. Үкімет мүшелері Қазақстан Республикасының халқы мен Президентіге ант береді.

65-бап

- Қазақстан Республикасының Үкіметі:
- 1) мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық саясатының, қорғаныс қабілетінің, қауіпсіздігі-нің, қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету ісінң негізгі бағыттарын әзірлейді және олардың жүзеге асырылуын ұйымдастырады;
 - 2) Құрылтайға республикалық бюджетті және оның атқарылуы туралы есепті ұсынады, бюджеттің атқарылуын қамтамасыз етеді;
 - 3) Құрылтайға заң жобаларын енгізеді және заңдардың орындалуын қамтамасыз етеді;
 - 4) мемлекеттік міншікті басқаруды ұйымдастырады;
 - 5) Қазақстан Республикасының сыртқы саясатын жүргізу шараларын әзірлейді;
 - 6) министрліктердің, өзге де орталық және жергілікті атқарушы органдардың қызметіне басшылық етеді;
 - 7) Қазақстан Республикасының министрліктері, өзге де орталық және жергілікті атқарушы органдары актілерінің қолданысын толық немесе бір бөлігінде жоюды не тоқтата тұрады;
 - 8) мемлекеттік бюджет есебінң қамтылатын барлық орган үшін қаржыландырудың және қызметкерлерге еңбекәсі төлеудің бірыңғай жүйесін Қазақстан Республикасы Президентінің келісімімен бекітеді;
 - 9) өзін Конституциямен, заңдармен және Президент актілерімен жүктелген өзге де функцияларды орындайды.

66-бап

Қазақстан Республикасының Премьер-Министрі:

- 1) Үкімет қызметін ұйымдастырады және басқарады, оның жұмысы үшін дербес жауап береді;
- 2) Үкімет қаулысына қол қояды;
- 3) Үкімет қызметінің негізгі бағыттары жөнінде және оның барлық аса маңызды шешімдері туралы Президент пен Құрылтайға бейл-дайды;
- 4) Үкімет қызметін ұйымдастыруға және басқаруға байланысты басқа да функцияларды орындайды.

67-бап

1. Үкімет мүшелері өз қызметі шегінде дербес сенім қабылдайды және өзіне бағынышты мемлекеттік органдардың жұмысы үшін Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің алдында дербес жауап береді. Үкімет жүргізіп отырған саясаттың келісіпейтін немесе оны іске асырмайтын Үкімет мүшесі орнынан түсеуі өтініш береді не лауазымынан босатылуға тиіс.
2. Үкімет мүшелері өкілді органның депутаты болуға, оқытушылық, ғылыми, шығармашылық қызметтен басқа ақы төлеметін лауазымы атқаруға, кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға, сондай-ақ заңнамаға сәйкес өзінң лауазымдық міндеттері болатын жағдайларда қоспағанда, коммерциялық ұйымның басқарушы органының немесе байқаушы кеңесінің құрамына кіруге құқылы емес.

68-бап

1. Қазақстан Республикасының Үкіметі өз қызметіндегі мәселелер бойынша Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында міндетті күші бар қаулы шығарады.

2. Қазақстан Республикасының Премьер-Министрі Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында міндетті күші бар өкім шығарады.

3. Үкімет қаулылары мен Премьер-Министрдің өкімдері Конституцияға, заңдарға, Қазақстан Республикасы Президентінің актілеріне қайшы келмеуге тиіс.

69-бап

1. Үкімет жаңадан сайланған Қазақстан Республикасының Құрылтайы алдында өз өкілеттігін доғарады.

2. Үкімет және оның кез келген мүшесі өздерінің жүктелген функцияларды одан әрі орындау мүмкін емес деп есептесе, Қазақстан Республикасының Президентіне орнынан түсу туралы өтініш беруге құқылы.

3. Құрылтай Үкіметке сенімсіздік вотумын білдірген жағдайда Үкімет Қазақстан Республикасының Президентіне орнынан түсу туралы өтініш береді.

4. Орнынан түседі қабылдау немесе қабылдамау туралы мәселені Қазақстан Республикасының Президенті он күн ішінде қарайды.

5. Орнынан түседі қабылдау Үкіметтің не оның тиісті мүшесінің өкілеттігі тоқтатылғанын білдіреді. Премьер-Министрдің орнынан түсуін қабылдау бүкіл Үкіметтің өкілеттігі тоқтатылғанын білдіреді.

6. Үкіметтің мүшесі оның мүшесінің орнынан түсуі қабылдаған жағдайда Қазақстан Республикасының Президенті оған міндеттерін одан әрі атқаруды талсырады.

7. Қазақстан Республикасының Президенті өз бастамасымен Үкіметтің өкілеттігін тоқтату туралы шешім қабылдауға және оның кез келген мүшесін лауазымынан босатуға құқылы. Премьер-Министрді лауазымынан босату бүкіл Үкіметтің өкілеттігі тоқтатылғанын білдіреді.

VI бөлім

Қазақстан Халық Кеңесі

70-бап

1. Қазақстан Халық Кеңесі – Қазақстан Республикасы халқының мүддесін білдіретін жоғары консультативтік орган.
2. Қазақстан Халық Кеңесі Қазақстан Республикасының азаматтарынан құралады.
3. Қазақстан Халық Кеңесін құру, оның құрамын қалыптастыру тәртібі, өкілеттігі және қызметінің ұйымдастырылуы конституциялық заңда айқындалады.

71-бап

- Қазақстан Халық Кеңесі:
- 1) мемлекеттің ішкі саясатының негізгі бағыттары;
 - 2) қоғамдық келісімді, жалпыұлттық бірлік пен ынтымақты нығайту;
 - 3) Қазақстан Республикасы қызметінің негіз құраушы кандидаттарын және жалпыұлттық құндылықтарды ілгерілету жөнінде ұсыныстар мен ұсыныстарды әзірлейді;
 - 2) Құрылтайға заң жобаларын енгізеді;
 - 3) жалпыхалықтық референдум тағайындау туралы бастама көтереді.

VII бөлім

Конституциялық Сот

72-бап

1. Қазақстан Республикасының Конституциялық Соты – конституциялық бақылауды жүзеге асыратын және бүкіл ел аумағында Қазақстан Республикасы Конституциясының үстемдігін қамтамасыз ететін тәуелсіз мемлекеттік орган.
2. Конституциялық Сот Төраға мен он судьядан тұрады, олардың өкілеттігі – сегіз жыл. Конституцияға сәйкес бір адам бір реттен артық Конституциялық Сот судьясы болып тағайындалмайды.
3. Конституциялық Сот Төрағасын Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайды және ол өкілеттік мерзімі ішінде Конституциялық Сот судьясы да болады.
- Конституцияға сәйкес бір адам бір реттен артық Конституциялық Сот Төрағасы болып тағайындалмайды.
4. Конституциялық Сот судьяларын депутаттардың жалпы санының көпшілік даусымен берілген Құрылтай келісімімен Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайды.
- Конституциялық Сот Төрағасының орынбасарын Конституциялық Сот Төрағасының ұсынысымен Конституциялық Сот судьялары арасынан Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайды.
5. Конституциялық Сот судьясының депутат мандатын қатар алып жүруіне, оқытушылық, ғылыми, шығармашылық қызметтен басқа ақы төлеметін лауазымды атқаруына, кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруына, сондай-ақ коммерциялық ұйымнан басқарушы органының немесе байқаушы кеңесінің құрамына кіруге болмайды.
6. Конституциялық Сот Төрағасы мен судьяларын қылмыс орнында немесе ауыр және аса ауыр қылмыс жасағанда ұстау жағдайларын қоспағанда, оларды өз өкілеттігі мерзімі ішінде тиісінше Қазақстан Республикасы Президентінің не Құрылтайдың келісімінез ұстауға, күзетпен ұстауға, күштеп әкелуге, сот тәртібімен қолданылатын өкімшілік жазалауға, қылмыстық жауаптылыққа тартуға болмайды.
7. Конституциялық Соттың ұйымдастырылуы және қызметі конституциялық заңмен реттеледі.

73-бап

1. Конституциялық Сот Қазақстан Республикасы Президентінің, Құрылтай Төрағасының, Құрылтай депутаттарының жалпы санының кемінде бестен бірін, Премьер-Министрдің өтініші бойынша:

- 1) дау туындаған жағдайда Президенттің, Құрылтай депутаттарының сайлауын және жалпыхалықтық референдум өткізудің дұрыстығы мәселесін шешпей;
- 2) Президент қол қойғанға дейін Құрылтай қабылдаған заңдардан Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкестігін қарайды;
- 3) Құрылтай қабылдаған қаулылардың Конституцияға сәйкестігін қарайды;
- 4) халықаралық шарттарды ратификациялағанға дейін олардың Конституцияға сәйкестігін қарайды;
- 5) халықаралық ұйымдар мен олардың органдары шешімдерінің орындалуының Конституцияға сәйкестігін қарайды;
- 6) Конституция нормаларына ресми түсіндірме береді;
- 7) Конституцияның 50 және 51-баптарында белгіленген жағдайларда қорытынды береді.
2. Конституциялық Сот Конституцияның 46-бабының 11) тармақшасында көзделген жағдайда – Президенттің өтініштерін, сондай-ақ Конституцияның 79-бабында белгіленген жағдайда соттардың өтініштерін қарайды.
3. Конституциялық Сот Қазақстан Республикасы азаматтарының Конституцияда көзделген құқықтары мен бостандықтарына тікелей қатысты Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің Конституцияға сәйкестігін олардың өтініштері бойынша қарайды.

Қазақстан Республикасы азаматтарының Конституциялық Сотқа жүгіну тәртібі мен шарттары конституциялық заңда айқындалады.

4. Конституциялық Сот осы баптың 1-тармағының 4), 5) және 6) тармақшаларында көрсетілген мәселелерді, сондай-ақ Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерінің Конституцияға сәйкестігін Бас Прокурордың өтініші бойынша қарайды.

5. Конституциялық Сот адамның және азаматтың Конституцияда бекітілген құқықтары мен бостандықтарына қатысты Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерінің Конституцияға сәйкестігін Адам құ-

қықтары жөніндегі уәкілдің өтініші бойынша қарайды.

74-бап

1. Конституцияның 73-бабы 1-тармағының 1) тармақшасында көрсетілген мәселелер бойынша Конституциялық Сотқа өтініш берілген жағдайда Қазақстан Республикасы Президентінің қызметіне кірісуі, Құрылтайдың сайланған депутаттарын тіркеу не жалпыхалықтық референдум қорытындысын шығару тоқтата тұрады.

2. Конституцияның 73-бабы 1-тармағының 2) және 4) тармақшаларында көрсетілген мәселелер бойынша Конституциялық Сотқа өтініш берілген жағдайда тиісті актілерге қол қою не оларды ратификациялау мерзімінің өтуі тоқтата тұрады.

3. Конституциялық Сот өз шешімін конституциялық заңда белгіленген мерзімде шығарады.

75-бап

1. Конституцияға сәйкес келмейді деп танылған заңдар мен халықаралық шарттарға қол қойылмайды не ратификацияланбайды және олар қолданысқа енгізілмейді.

2. Конституцияға сәйкес келмейді деп танылған, оның ішінде адамның және азаматтың Конституцияда бекітілген құқықтары мен бостандықтарына нұқсан келтіреді деп танылған заңдар мен өзге де нормативтік құқықтық актілер, олардың жекелеген ережелері Конституциялық Сот шешім қабылдаған күннен немесе ол белгілеген күннен бастап қолданысын тоқтатады және қолданысқа енгізілмейді.

Конституциялық Соттың түсіндірмесінде Конституцияға сәйкес келетін деп танылған заңдар мен өзге де нормативтік құқықтық актілер, олардың жекелеген ережелері осы түсіндірмедегі қолданылуға тиіс.

3. Конституциялық Сот орындауы Конституцияға сәйкес келмейді деп таныған халықаралық ұйымдар мен олардың органдарының шешімдері, оның ішінде жекелеген ережелері орындалмауға тиіс.

4. Конституциялық Сот шешімдері қабылданған күннен бастап күшіне өеді. Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында жалпыға бірдей міндетті, түпкілікті болады және оларға шағым жасалмайды.

VIII бөлім

Сот төрелігі. Прокуратура.

Құқық қорғау тетіктері

76-бап

1. Қазақстан Республикасында сот төрелігін сот қана жүзеге асырады.
2. Сот билігі сот ісін жүргізудің заңмен белгіленген азаматтық, өкімшілік, қылмыстық және өзге де нысандар арқылы жүзеге асырылады. Қылмыстық сот ісін жүргізуге алқабыр заңда көзделген жағдайда қатысады.
3. Қазақстан Республикасының соттары – Жоғарғы Сот, заңмен құрылған жергілікті және басқа да соттар.
4. Қазақстан Республикасының сот жүйесі Конституцияда және конституциялық заңда белгітеледі. Қандай да бір атаумен болса да арнаулы және төтенше соттарды құруға жол берілмейді.

77-бап

1. Сот билігі Қазақстан Республикасының атынан жүзеге асырылады, оның мақсаты – Қазақстан Республикасы азаматтарының және ұйымдардың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін қорғауды, Конституцияның, заңдардың, өзге де нормативтік құқықтық актілердің, Қазақстан Республикасы халықаралық шарттарының орындалуын қамтамасыз ету.

2. Сот билігі Конституцияның, заңдардың, өзге де нормативтік құқықтық актілердің, Қазақстан Республикасы халықаралық шарттарының негізінде туындайтын барлық істер мен дауларға қолданылады.

3. Сот шешімінің, үкімі мен өзге де қаулысының Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында міндетті күші бар.

78-бап

1. Судья сот төрелігін іске асыру кезінде тәуелсіз болады және Конституция мен заңға ғана бағынады.
2. Сот төрелігін іске асырған кезде соттың қызметіне мүлдем арнаулы болмайды және бұл заң бойынша жауаптылыққа алып келеді. Судьялар тектенбі істер бойынша есеп бермейді.
3. Судья сот төрелігін іске асыру кезінде мына қағидаларды басшылыққа алуға тиіс:
- 1) ешкімнің өзіне заңда көзделген соттың қалың оны келісімінсіз өзгертуге болмайды;
- 2) сотта әр адамның өз сөзін тыңдауға құқығы бар;
- 3) айыпталушы өзінің кінәсіз екенін дәлелдеуі міндетті емес;
- 4) адамның кінәлі екеніне қатысты кез келген күмән айыпталушының пайдасына қарастырылады;
- 5) заңсыз тәсілмен жиналған дәлелдемелердің заңды күші жоқ. Ешкімді өзінің жеке мойындауы негізінде ғана соттауға болмайды;
- 6) қылмыстық заңды ұқастығына қарай қолдануға қол берілмейді.
4. Конституцияда белгіленген сот төрелігінің қағидалары Қазақстан Республикасының барлық соттары мен судьяларына ортақ және бірін-ғай.

4 ДИДАР

Ашық мемлекетке бастар жол

№9 (10202) 3 ақпан, 2026 жыл

Облыстық мәслихат төрағасы Мұрат Тілеумбетовтің қатысуымен Конституциялық реформаларға арналған кездесу өтті. Оған Қазақстанның Еңбек Ері, Конституциялық реформа жөніндегі комиссияның мүшесі Имамзада Шағыртаев, облыстық қоғамдық кеңес мүшелері, бизнес-қоғамдастықтар, үкіметтік емес ұйымдар өкілдері қатысты.

Алдымен облыстық мәслихат төрағасы еліміздің келешегі, демократиялық, әлеуметтік, құқықтық мемлекет ретінде орнығуы ең алдымен Ата Заңның мазмұны мен маңызына тікелей байланысты екенін атап өтіп, бірқатар маңызды өзгеріске тоқталды.

– 2026 жылы 21 қаңтарда Конституциялық комиссия құрылды. Осы комиссия құрамында Сыр өңірінен облыс әкімі

Нұрлыбек Машбекұлы Нәлібаевтың болуы – аймаққа деген сенімнің, атқарылып жатқан жүйелі жұмыстың және оның нәтижесінің жоғары бағалануының айқын көрінісі. Сонымен қатар комиссия құрамына Қазақстанның Еңбек Ері Имамзада Қуанышбайұлы және облыстық мәслихат төрағасы ретінде мен де қосылдым. Бұл өзгерістер өз кезегінде халық пен билік арасындағы

байланысты нығайтып, мемлекеттік басқарудың тиімділігін арттыруға бағытталған. Жаңа Конституция – жай ғана заң емес, әділетті қоғамға, ашық мемлекетке бастайтын жол. Жалпы ұлттық құндылықтар мен елдің идеялық бағдарын Конституцияның кіріспесінде бекіту, адамның ең жоғары құндылық ретіндегі мәртебесін нақтылау, және неке мен отбасы институтының Ата Заң деңгейінде қорғалатыны қуантады. Бұл конституциялық реформа Қазақстанның тұрақты дамуына, құқық үстемдігіне және әділетті қоғам құруға берік негіз қалайды, – деді облыстық мәслихат төрағасы.

Жиында Қазақстанның Еңбек Ері, Қызылорда облысының Құрметті азаматы, Конституциялық реформа жө-

ніндегі комиссияның мүшесі Имамзада Шағыртаев, Қызылорда облыстық қоғамдық кеңесінің төрағасы Сұлтанбек Тәуіпбаев конституциялық реформалардың маңыздылығын атап өтіп, олардың қоғам өміріне оң ықпалын тигізетінін, азаматтар құқықтарының күшейетінін және мемлекеттік басқарудың ашықтығы мен тиімділігін қамтамасыз ететінін жеткізді.

Жиын соңында облыстық мәслихат төрағасы Мұрат Тілеумбетов жаңа Конституцияның елдің бірлігі мен тұрақтылығын, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын нығайтуға бағытталғанын атап өтіп, аталған реформаларға қолдау білдіру әрбір азаматтың ортақ жауапкершілігі екенін жеткізді.

Е.СОЗАҚБАЕВ

Облыстық мәслихат төрағасы Мұрат Тілеумбетовтің қатысуымен Конституциялық реформаларға арналған кездесу өтті. Оған облыстық мәслихат депутаттары, аудандық мәслихат төрағалары мен депутаттары қатысты. Жиында облыстық мәслихат төрағасы жаңа Конституцияның мән-маңызына тоқталып, оның қоғам мен мемлекет үшін қаншалықты маңызды екенін атап өтті.

– Бастапқыда парламенттік реформа аясында Ата Заңның шамамен 40 бабына өзгерістер енгізу көзделгенімен, талқылау барысында реформаның ауқымы әлдеқайда кең екені айқындалды. Конституцияда әділеттілік, заң мен тәртіп, бірлік пен келісім, тәуелсіздік пен аумақтық тұтастық өзгермейтін құндылықтар ретінде бекітіліп,

Әділет кепілі

білім мен ғылымға, адами капиталға, цифрландыруға айрықша мән берілген. Отбасы институты, неке, әйелдердің құқықтары, зайырлы мемлекет қағидаттары Ата Заң деңгейінде қорғалып, азаматтардың цифрлық ортадағы құқық-

тары алғаш рет нақты айқындалды. Сонымен қатар жаңа Парламент – Құрылтайдың құрылуы, Халық кеңесі мен Вице-Президент институтының енгізілуі халық пен билік арасындағы байланысты күшейтіп, «Еститін мемлекет»

қағидатын іске асыруға жол ашады. Сондықтан Президент бастамасымен қолға алынған Саяси-конституциялық реформа ел дамуының жаңа тарихи кезеңінің бастауы болады деп сенеміз, – деді облыстық мәслихат төрағасы.

Жиында облыстық мәслихат депутаты Мақсұт Нәлібаев, онлайн байланыс арқылы қатысқан Қармақшы аудандық мәслихат төрағасы Әділ Қошпақов Конституциялық реформалардың елдің саяси жүйесін жаңғыртудағы және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын кеңейтудегі мән-маңызына тоқталды. Облыстық мәслихат төрағасы Мұрат Тілеумбетов аталған реформаларға қолдау білдіру әрбір азаматтың ортақ жауапкершілігі екенін айтып, алдағы кезеңде де қоғаммен ашық диалог жалғаса беретінін жеткізді.

Е.АНУАРҰЛЫ

Білектілер бақ сынаған дода

Ауданда «Наркескен» спорт клубы десе, көптің көкірегінде сенім мен серпін қатар оянады. Бұл – маңдай тер мен бақ тоғысқан, жеңіс жолы жеңіл болмайтынын ұқтырған қасиетті орда. Бүгінде облыстық, республикалық ареналарда ел мерейін үстем етіп жүрген талай саңлақтың спортқа алғашқы қадамы осы залдан басталды. «Жеңіс – бір сәттік қуаныш, ал жеңіске алып барар жол – күн сайынғы еңбек» деген қағиданы қатаң ұстанған жас саңлақтар қарсыласқа дес бермей, жеңіс тұғырынан көрінуді мақсатқа айналдырған.

Жалағаш жерінде спорттың шамшырағы болып жарқыраған «Наркескен» спорт клубының тарихы 2012 жылдан бастау алады. Содан бері бұл ұжым аудандың дене тәрбиесі мен бұқаралық спорттың дамуының берік тірегіне, жас буынды жеңіске жетелеген мектебіне айналып үлгерді.

Аудандық дене тәрбиесі, спорт және туризм бөлімінің 2025 жылға арналған жоспары да ауқымды міндеттерді алға тартқан. 8 облыстық, 80-нен аса аудандық, 3 республикалық жарыс және барлық ауылдық округ бойынша ұйымдастырылған спорттық бәсекелерге 19 602 спортшы қатысып, аудан спортшының кең қанат жайғанын айқын аңғартты. Өткен жылдың тағы бір маңызды көрсеткіші – дене шынықтырумен жүйелі түрде шұғылданатын аудан тұрғындарының үлесі. Бұл сан 15 839 адамды, яғни аудан халқының 44,3 пайызын құрады.

Аталған жетістіктердің бел ортасында бөлімге қарасты «Наркескен» спорт клубы тұр. Қазіргі таңда спорт клубында 61 қызметкер еңбек етсе, оның 11-і – жаттықтырушы, 23-і – спорт нұсқаушы. Клуб қабырғасында 854 спортшы 10 спорт түрі бойынша 11 үйірмеде шыңдалып, болашақ жеңіске жол ашуда. Қол добынан ел намысын қорғап жүрген Айым Мұңайтпас, Алинұр Төлеміс, Хадиди Шәкір, Инжу Бақыт, Кәусар Алматықызы да аудан спортшының мақтанышына айналды. Өткен жылы Алинұр Төлеміс спорт шеберіне үміткер атанса, Айым Мұңайтпас спорт шебері атағын алып, «Үздік жыл спортшысы»

атанды. Ұлттық спортта да жетістік көп. Бес асықтан Еркеназ Танаатар Қазақстан чемпионатының күміс жүлдегері атанса, тоғысқұмалақан Ақерке Көңгешбекова халықаралық дәрежедегі спорт шебері атағын иеленді.

Былтыр 18-22 тамыз аралығында Қызылорда қаласында өткен «Алтын күз – 2025» спартакиадасы мен «Ақбидай» республикалық іріктеу жарысында Жалағаш ауданының құрамасы жүлделі 2-орынға ие болып, командалық бірліктің мықтылығын дәлелдеді.

Мұнда шеберліктің шыңын көрсеткен шаралар ізін суытпайды. Бұл жолы да Жалағаш топырағы спорт рухының ыстығын сезінді. Қаңтардың 30-31 күндері Жалағаш ауданында бір спортшы ұзын айналым жаттығуының аясында Қызылорда облысының чемпионаты өтіп, аймақ спортшыларының әлеуетін танытты. Тартысты бәсекеге облыстың төрт ауданынан, яғни Жалағаш, Сырдария, Қармақшы және Арал өңірлерінен келген 80 спортшы қатысты. Ересектер, жастар және жасөспірімдер арасында өткен сайыста жалаң күш қана емес, техника мен төзім, мінез бен машық қатар бағаланды.

Темір үнсіз. Бірақ оны қолына алған адам тілдесе бастайды. Тас көтерген тағдырлы өнердің төрінде түр бір спорты. «Дайын ба?» деген төрешінің нұсқауы әлдебір тапсырманың үкіміндей қатқыл естілді ме, кенеттен бойды әлдебір діріл шарпыды. Ол қорқыныш па, әлде күткен нәтиженің алдын ала сезілген толқынысы ма, ажырату қиын. Спортшы сары бір тасын көкке сермеген сайын, өз

денесін де бар қуатымен бір жұлқылап алды. Секундттар сырғып, салмақ ауырлай түскен сәтте бойына қайта жан бітірейін дегені болар, маңдайынан аққан моншақтай терін мұздай темірге сүріп үлгеріп, аяқтарын бір сілкіп алады. Бір мезетте созылған ұзақ үнсіздікті жарысқа қатысушының жаңғырған дауысы қақ жарып өтті. Он минутта 65 рет. Өз-өзін еңсерген, соңына дейін берілмеген жігердің шаттығы болып шықты бұл үн.

Сайыс қорытындысында үздіктер анықталып, жеңімпаздар арнайы дипломдармен марапатталды. Тартысты бәсекенің түйіні тарқатылып, ересектер арасында 68 келі салмақта өнер көрсеткен Ислам Мажиев, жастар санатында 85 келіде Қайсар Төлеген дараланды. Жасөспірімдер арасында Өтеген Әділбекұлы үздіктер қатарынан көрінді. 48 келіде Ержан Мешітбек, 53 келіде Бекарыс Нұрлан, Абылайхан Серікбай 63 келі темірді иіріп, үміт үдесінен шықты.

Бойында жігері бардың білегіндегі қайратын танытатын сайыстан қарақөз-

деріміз де қалыс қалмапты. Бұрымын буып алған қыздарымыздың бұл спортқа ынтысы бейжай қалдырмады. Республикалық олимпиадаларда озық нәтиже көрсетіп жүрген Аралыым Аймағанбеттің бір спортында жүргеніне бар-жоғы бір жылдай уақыт болған. «Әке көрген оқ жонып, ана көрген тон пішеді». Спортшы қыздың әкесі – аталған спорт түрінен білікті бапкер. Спортқа деген сүйіспеншіліктің тамыры отбасынан бастау алған болып шықты. Жас спортшы болашақта спорт және туризм бағытын дамытуды да мақсат етіп үлгерген.

«Наркескен» – чемпиондар ұстаханасы ғана емес, азаматтық мінез қалыптастыратын рухани мектеп. Мұнда спорт – ерік-жігердің емтиханы, тәртіп – табыстың тірегі, ал жеңіс – адал еңбектің әділ сыбағасы. Сондықтан қасиетті орданың атағы күн өткен сайын асқақтап, аудан абыройын аймаққа, аймақ намысын елге танытып келеді.

Гүлжан ЕСЖАН

Дода

2021 жылдың қазан айында іске қосылған Б.Құлтекенов атындағы жабық бассейн – бүгінгі тынысын дәл танытқан тірі кеңістік. Жуырда ғана күрделі жөндеуден өткен ғимарат бүгінде уақыт талабына сай түлеп, енді келушілерін жаңарған кейпімен қарсы алады. «Жақсы істің жарығы алыстан көрінеді» дегендей, жаңарған нысан ел игілігіне айналып отыр.

Жабық бассейндегі жарыс

Жаңартылған жабық бассейн тек спорт алаңы ғана емес, денсаулық пен сергектіктің, жүйелі тәрбие мен табандылықтың ордасына айналып отыр. Саулықты серік еткен аудан жұрты үшін бұл мекен – күнделікті күйбеңнен арылып, бойды тіктейтін, ойды сергітетін тыныс.

Терең суға батып сүнгізілген де, алғашқы жүзу қадамын жасайтын балалар да мұнда өз орнын табады. Үлкендерге арналған бассейннің тереңдігі екі метрге дейін жетсе, жеткіншектер үшін ойластырылған айдын небәрі 60 сантиметр. Мұндағы тіршілік тек жүзуден шектелмейді. Арнайы жаттығу бағдарламалары арқылы келушілер дене қуатын шыңдап, салауатты өмір салтына бір табан жақындай түседі. Жаңадан орнатылған заманауи құрылыстармен жабдықталған фитнес залда дене шынықтырудың жаңа мүмкіндіктері ашылған. Бұл көшенде қозғалысқа құштар жан өзін шектеулі сезінбейді. Ұшқыр доп пен ұтымды соққыға құрылған үстел теннисі де бар.

Бір кездері күн астында жүгіріп, дария жағасында қармақ салып өскен балалықтың бейнесі бүгінде өзгерген. Таңның шапағымен жарысып оянып, күн ұясына қонғанша дала кезіп өткен дәурен бүгінде заманауи қарай өзгеше еріске ойысты. Бұрын еркін дала мен ашық аспан тәрбие мектебі болса, қазір баланың болашағын жоспарлау ата-ананың басты жауапкершілігіне айналды. Ата-ана енді баласын өз ағысына жібермейді, спортқа бағыттайды, арнайы үйірмеге жетелейді. Бұл – талап емес, уақыттың өз үкімі. Осы талаптың нақты көрінісі – жабық бассейнде жұмысын бастаған жасөспірімдер үйірмесі.

Қазір мұнда 7 мен 12 жас аралығындағы балалардан құралған екі топ ұйымдастырылуда. Жүземін, шынығамын деген кез келген жанға есіміз айқара ашық. Ай сайын түрлі спорттық іс-шаралар, тәрбиелік мәні бар жарыстар да ұйымдастырылады. Мұндай бастамалар балалардың бойындағы бәсекелестік рухты оятып қана қоймай, өзіне деген сенімін нығайтады. Уақыт өткен сайын жүзу спортына деген қызығушылық артып келеді, – дейді жабық бассейннің спорт жөніндегі орынбасары Берікқазы Әуесбаев.

Соның бір айқын көрінісі іспетті аудан тынысын сейілткен іс-шара өткен аптада өтті. «Заң мен тәртіп» қағидаты аясында ұйымдастырылған еркін жүзуден жарыс аудан мекемелері өкілдерін бір айдына тоғыстырды. Қатысушылар 50 метр қашықты еңсеріп, әрқайсысы өз мүмкіндігін, өз төзімін сыға салды.

Қазақ «тәртіпке бағынған құл болмайды» дейді. Осы ұстаным су бетінде де өз өрнегін тапты. Сайыстың әділ өрі қауіпсіз өтуіне жабық бассейн нұсқаушылары жетекшілік етті.

Сайысқа тек аудан орталығы ғана емес, шалғай елді мекендер де белсенді атсалысты. Еңбек, Бұқарбай батыр, Мөрілі Шаменов елді мекендерінен де ауыл шаруашылығы саласының еңбеккерлері, емхана мен мектеп қызметкерлері бас қосты. 1-орынға 37,07 секундтық көрсеткішпен Ерболат Ержанов алға шықса, 39,09 көрсеткішпен кент тұрғыны Медет Жауынбай 2-орынға жайғасып, 39,23 көрсеткішпен Асхат Сапабек 3-орынға табан тіреді.

Бұл бәсекенің тағы бір тағылымды тұсы – зейнет жасындағы азаматтардың да шет қалмауы. Қазақтың «Қартайдым деп қайраттан қашпа» дегені осындайда айтылса керек. Су айдынында уақытпен жарысқан қариялар көпке өнеге көрсетіп, жігердің жас талғамайтынын дәлелдеді. Кент тұрғыны Жарылқасын Ерімбетов 11,38 көрсеткішпен дараланып, бірінші орынды иеленді. Адамды алға жетелейтін – жас емес, жігер. Екінші орынға зейнеткер Райс Бектібаев табан тіресе, 19,90 нәтижемен Нұржан Әбдіхамитов үшінші орынға лайық деп танылды.

Қорытындылай келгенде, жабық бассейн төңірегінде аткарылып жатқан жұмыстар бір сәттік науқан емес, уақытпен бірге орнығатын игі дәстүрдің бастауы екенін аңғартады. Осындай жүйелі жұмыс пен мазмұнды шаралар арқылы өңір спортының болашағы берік негізге сүйеніп, алға қарай нық қадам басып келеді. Баланың талабын түлеткен, жастың жігерін жаңылған, зейнеткердің қайратын қайраған бұл орта аудан үшін ортақ құндылыққа айналуға.

Г.БАҚЫТБЕКҚЫЗЫ

Меншік иесі:

СЫР МЕДИА
жауапкершілігі
шектеулі серіктестігі

Бас директор
Марат АРАЛБАЕВ

Жалағаш аудандық
“Жалағаш жаршысы” газетінің редакциясы

Бас редактор
Кенжетай ҚАЙРАҚБАЕВ

Телефондар:

Бас директор - 8(7242) 70-00-36
Бас редактор - 32-0-41
Бас редактордың орынбасары,
жауапты хатшы,
бөлімдер - 31-5-75

Мекен-жайымыз: 120200, Қызылорда облысы, Жалағаш кенті, Абай көшесі №68. E-mail: zhal_jarsh@mail.ru

Газет Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрілігінің Ақпарат комитетінде 16 сәуір 2019 жылы қайта тіркеліп, №17662-Г куәлігі берілген.

“Жалағаш жаршысы” аудандық газеті КР СТ ISO 9001:2016 (ISO 9001:2015) “Сапа менеджменті жүйелері” талаптарына сәйкес KZ.4310318.07.03.01178 нөмірімен сертификатталған.

Газет әр аптаның сейсенбі, сенбі күндері шығады.

Қолжазбалар өңделеді және кері қайтарылмайды.

Жеке авторлардың пікірі редакцияның түпкілікті қозғарысын білдірмейді. Жарнама мазмұнына жарнама беруші жауапты.

Газет редакцияның компьютер орталығында теріліп, беттеліп, «ASU» баспа үйі» ЖШС сәнімгерлік басқаруындағы «Сыр медиа» ЖШС баспаханасында басылды.

Тел.: 8(7242) 40-06-68.

Газеттің таралымы бойынша

31-5-75 немесе 8 (7242) 70-14-08

телефон нөміріне хабарласуға болады.

Таралымы 2983 Тапсырыс №177

Кезекші редактор: Гүлжан ЕСЖАН